

УДК 657.1

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-264-6(1)-103-106

ЮДИНА М. І.

Хмельницький національний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У роботі визначено підходи до трактування облікової політики, засади до її формування на підприємстві. Визначено теоретичні, методологічні та технологічні аспекти організації обліку в розрізі основоположних компонентів облікової політики підприємства. Охарактеризовано процес організації обліку, ціленаправлений на підвищення ефективності управління господарюючим суб'єктом. Розкрито рівні, на яких відбувається формування облікової політики підприємства. Наведено перелік базових недоліків, пов'язаних з організацією облікової політики, які необхідно брати до уваги управлінському персоналу. Охарактеризовано чинники, які слід враховувати під час організації облікової політики. Зважаючи на те, що основним документом, який регламентує облікову політику підприємства, є наказ про облікову політику, виокремлено фактори, які необхідно враховувати відповідним фахівцям при його формуванні.

Ключові слова: бухгалтерський облік, організація облікової політики, обліковий процес, чинники впливу, наказ про облікову політику.

YUDINA M.

Khmelnitskyi National University

ORGANIZATIONAL BASIS OF THE ACCOUNTING POLICY OF DOMESTIC ENTERPRISES

The paper defines approaches to the interpretation of accounting policies, principles for its formation at the enterprise. The theoretical, methodological and technological aspects of accounting organization are defined in the context of the basic components of enterprise accounting policy. From the rational formation of accounting policies in any enterprise depends not only on the efficiency of the organization, accounting in general, but also on the effectiveness of the business entity, increased productivity, profitability, increased competitiveness of manufactured products, expansion of markets, etc. The process of accounting organization, aimed at increasing the efficiency of management by the economic entity is described. Levels at which the enterprise accounting policy is formed is disclosed. Taking into account all the peculiarities of enterprise activity, the accounting policy is primarily aimed at obtaining the current and strategic objectives of financial and economic activity, improving the main components of the enterprise management mechanism. With a sufficient spectrum of necessary information, the relevant specialists of the company are able to take effective management decisions aimed at the development of a business entity. Consequently, for each enterprise, the formation of accounting policies is a rather complicated process, which should be given sufficient attention from the part of the management. The list of basic disadvantages associated with the organization of accounting policies that must be taken into account by management personnel is given. It is important to take into account various factors, both internal and external, that influence the formation of accounting policies of domestic enterprises in modern conditions of management. Considering that the main document that regulates the accounting policy of the enterprise is an order on the accounting policy, the factors to be taken into account by the relevant specialists when it is formed are identified.

Key words: accounting, organization of accounting policy, accounting process, factors of influence, order on accounting policy.

Постановка проблеми. Облікова політика підприємства відіграє велике значення у підвищенні рівня його прибутковості, можливості адаптуватися до швидкоплинних умов зовнішнього середовища, зменшувати вплив негативних факторів тощо. Обрання ефективнішого способу введення бухгалтерського обліку та аналізу на будь-якому підприємстві сприятиме зниженню собівартості продукції, відповідно нарощуванню ресурсно-фінансового потенціалу. Враховуючи усі особливості діяльності підприємства, облікова політика, в першу чергу, є цілеспрямованою на отримання поставлених поточних та стратегічних цілей фінансово-господарської діяльності, удосконалення основних складових механізму управління підприємством. Володіючи достатнім спектром необхідної інформації, відповідні фахівці підприємства мають змогу приймати ефективні управлінські рішення, спрямовані на розвиток господарюючого суб'єкта. Отже, для кожного підприємства формування облікової політики є досить складним процесом, якому повинно приділятися з боку керівництва достатньо уваги.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження облікової політики, процесу її формування на підприємстві, законодавчо-нормативного врегулювання ведення облікової політики висвітлені у працях багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема Ф. Бутинця, А.І. Брикайло, О.Т. Бровко, М.Я. Дем'яненко, Т.І. Дзьордзь, Л.В. Ковальчук, В.Ф. Максимова, А.О. Пашніна, О.С. Пирожок, В. Швець, Т.М. Сторожук та ін.

Незважаючи на існування великої кількості напрацювань, питання організації облікового процесу, удосконалення теоретико-методичних підходів щодо організації обліку та формування ефективної облікової політики вимагають подальших поглиблених досліджень.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування особливостей організації облікової політики з метою вдосконалення ведення бухгалтерського обліку і достовірного відображення фінансового становища

(результатів фінансово-господарської діяльності) із можливістю удосконалення даних процесів на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу. У законодавчій базі країни відбулися корінні зміни в сутності основних положень організації та ведення бухгалтерського обліку, які повинні грамотно, виважено та повно обґрунтовуватись економічною наукою. Але питання «відірваності» науки від виробництва залишається відкритим, в той час як практикуючі бухгалтери потребують науково обґрунтованого підходу до теоретичного та практичного обґрунтування облікових нововведень.

Отже, можна констатувати не лише факт, подекуди, відсутності практичної основи сучасних наукових досліджень в галузі бухгалтерського обліку, але відсутність наукової єдності щодо основних наукових аспектів: термінів, методів, методичних підходів. Наявність ефективної облікової політики забезпечується точністю та правдивістю показників результативності господарської діяльності суб'єкта господарювання, хоча їх величина залежить від альтернативних оцінок активів і пасивів. На визначення фінансових результатів впливає вибір облікової політики [1, с. 45-46].

Визначення окремими науковцями облікової політики як сукупності облікових рішень, які направлені на формування підсумків і результатів діяльності підприємства та складання бухгалтерської звітності підприємства недостатньо відображає її сутність. Обрані підприємством процедури, способи та методи у межах облікової політики використовуються не лише на стадії підсумкового обліку і складання звітності, а перш за все протягом усього періоду, тобто на стадії поточного бухгалтерського відображення. Отож, найбільш повним та достовірним можна вважати трактування облікової політики, надане в такій редакції: облікова політика – це комплекс методичних прийомів, способів, схем і процедур організації та ведення бухгалтерського обліку поточної господарсько-фінансової діяльності підприємства і складання звітності, що обирається підприємством із загальноприйнятих або розробляються самостійно, виходячи з особливостей його діяльності.

Т.М. Сторожук зазначає, що метою формування облікової політики є забезпечення захисту прав та інтересів власника (власників, учасників). Тобто під обліковою політикою підприємства слід розуміти сукупність способів ведення бухгалтерського обліку, прийнятих підприємством: первинного спостереження; вартісного виміру; поточного групування; узагальнення фактів господарського життя [2, с. 9-10].

З метою організації процесів формування облікової політики слід чітко визначити складові облікової політики. Облікова політика як інструмент управління обліком охоплює теорію, методологію, технологію, організацію обліку. Основоположні компоненти облікової політики підприємства узагальнено у табл. 1.

Таблиця 1

Основоположні компоненти облікової політики підприємства*

Компоненти облікової політики підприємства	Характеристика
Теорія облікової політики	Враховує: - принципи обліку; - наукові положення; - конструювання інформаційної системи; - визначення методів збору і обробки даних та ін.
Методологія обліку	Передбачає правила: - здобуття первинних даних; - оцінки ресурсів; - ведення рахунків; - обліку ремонтів необоротних активів та нарахування амортизації; - визначення об'єму доходів, фінансових результатів тощо.
Технологія опрацювання інформаційних джерел	Включає: - план рахунків; - форми обліку; - послідовність проходження документів; - організацію внутрішнього контролю; - порядок ведення реєстрів, облікових відомостей і таблиць; - проведення інвентаризації; - складання звітів та ін.
Організація бухгалтерського обліку	Передбачає визначення: - структури бухгалтерії та розробки робочих інструкцій для працівників бухгалтерії; - системи обробки даних; - графіків документообігу; - внутрішніх стандартів, комунікаційні зв'язки бухгалтерії з іншими відділами і службами та ін.

*побудовано на основі [2; 3, с. 355-356]

Можна визначити поняття «організація обліку» як узагальнену систему, що базується на методах та способах упорядкування облікової інформації для повного, об'єктивного та своєчасного відображення фінансово-економічних результатів діяльності підприємства з метою забезпечення адміністрацією ефективного менеджменту в поточному періоді та на найближчу перспективу. Однією з умов ефективної організації облікового процесу є правильно сформована облікова політика як сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності, згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4, с. 344].

Формування облікової політики відбувається на трьох рівнях:

- 1) міждержавному – розробка правил і принципів функціонування бухгалтерського обліку в межах об'єднання держав;
- 2) державному – встановлення загальних правил, стандартів ведення бухгалтерського обліку;
- 3) підприємства – сукупність способів і прийомів ведення бухгалтерського обліку, що прийняті на підприємстві та відповідають особливостям його діяльності.

Облікова політика на міждержавному і державному рівнях має обов'язковий характер, формується на загальних засадах ведення бухгалтерського обліку. Керуючись вимогами першого і другого рівнів, на підприємстві формують власну облікову політику, враховуючи конкретну ситуацію його діяльності. Ступінь свободи підприємства у формуванні облікової політики обмежений державою шляхом прийняття законів, положень, постанов та інших нормативних документів, у яких є допустимі варіанти альтернативних рішень здійснення облікових процедур.

До основних недоліків, пов'язаних з формуванням облікової політики, можна віднести формальність при складанні наказу про облікову політику, необґрунтованість елементів і дублювання окремих пунктів нормативних документів; ігнорування змін нормативної документації та не відображення їх в наказі про облікову політику; відсутність структуризації наказу про облікову політику, неповне висвітлення питань формування обліку окремих об'єктів; не розробляється облікова політика щодо формування обліку, а саме: не наводиться в ній або додатках до неї робочий план рахунків, графік документообігу, перелік облікових реєстрів тощо; відсутність розробки облікової політики щодо управлінського обліку [5, с. 76].

Під час організації облікової політики окремим підприємством найбільш важливими є такі основні чинники:

- форма власності та організаційно-правова структура підприємства;
- галузеві особливості, які й визначають вид діяльності та зумовлюють технологічно-організаційні умови роботи;
- обсяг діяльності, кількість працівників, номенклатура продукції та ін.;
- відносини з податковою системою, наявність пільг та умови їх одержання;
- умови постачання та реалізації продукції;
- матеріальна база та рівень забезпечення кваліфікованим персоналом [6].

Піскунова Н. В. під час розробки облікової політики зауважує те, що при її формуванні слід також брати до уваги дві основні групи чинників:

- зовнішнього ринкового середовища;
- внутрішнього середовища виробничої системи.

До складу цих груп входять такі основні підгрупи чинників: економічні, технологічні (технічні), організаційні, політичні, правові, соціальні та екологічні. Узагальнені підгрупи чинників мають однакові класифікаційні ознаки, проте підгрупа зовнішніх чинників здійснює непрямий (побічний) вплив на формування облікової політики виробничих систем загалом, тоді як підгрупа внутрішніх чинників визначає безпосередньо умови формування облікової політики конкретного підприємства. Рейтингові оцінки зовнішніх і внутрішніх чинників можуть не тільки збігатися, а й значно відрізнятись [7, с. 176].

Основним документом, який регламентує облікову політику на рівні підприємства, є наказ про облікову політику. Наказ про облікову політику є документом, яким підприємство встановлює або уточнює облікові процеси.

Під час формування наказу про облікову політику слід брати до уваги ряд умов:

1. Нормативно-правова база: Закони України, укази, розпорядження, інструкції, П(с)БО, методичні рекомендації, статут підприємства тощо.
2. Юридичний статус підприємства залежно від форми власності – приватне, колективне, комунальне, державне, змішане, підприємство з іноземними інвестиціями; залежно від способу утворення – унітарні, корпоративні тощо; залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу – малі, великі, середні.
3. Галузеві особливості підприємства: виробниче – машинобудування, легка промисловість, будівництво тощо; торгівельне – роздрібна та оптова торгівля; фінансове – кредитування, страхування, інвестування, аудит, біржові операції на фондовому ринку.
4. Специфіка та завершеність технологічного процесу.
5. Наявність структурних підрозділів та сегментів бізнесу.

6. Наявність кваліфікованих бухгалтерських кадрів.
7. Стратегія розвитку підприємства.
8. Фінансовий стан підприємства тощо [8].

Висновки. Від раціонального формування облікової політики на будь-якому підприємстві залежить не тільки ефективність організації, ведення обліку в загальному, а й результативність діяльності господарюючого суб'єкта, підвищення продуктивності праці, прибутковості, зростання конкурентоспроможності продукції, що виготовляється, розширення ринків збуту тощо. Управлінський персонал при організації облікових процесів повинен приділити увагу як методичному, технічному, так і організаційному аспектам. Важливим є врахування різноманітних чинників як внутрішнього, так зовнішнього характеру, що здійснюють вплив на формування облікової політики вітчизняних підприємств за сучасних умов господарювання. Облік (оперативний, бухгалтерський, статистичний) та калькулювання собівартості продукції як елемент структури управління оптимізацією витрат має значний вплив на ефективність управління підприємством у цілому. Вірне визначення об'єктів обліку є передумовою успішного і ефективного ведення обліку і калькулювання собівартості продукції на промисловому підприємстві. При формуванні наказу про облікову політику слід враховувати не тільки особливості діяльності підприємства, умови, в яких воно веде власну фінансово-господарську діяльність, а й ряд інших факторів, що в повній мірі характеризують господарювання підприємства – його фінансове становище, стратегічні цілі тощо.

Література

1. Поливана Л. Організація облікової політики підприємства / Л. Поливана, А. Губар // Бухгалтерський облік і аудит. – 2015. – № 5. – С. 45–53.
2. Облікова політика підприємства / Т.М. Сторожук. – Ірпін : Національний університет ДПС України, 2015. – 240 с.
3. Максимова В. Ф. Бухгалтерський облік : підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Облік і аудит». – Одеса : ONEU, 2012. – 670 с.
4. Пашніна А. О. Облікова політика підприємства як основна складова облікового процесу / А. О. Пашніна // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер.: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2015. – Вип. 1. – С. 341–350.
5. Дзьордз Т. І. Облікова політика підприємства / Т. І. Дзьордз, А. І. Брикайло // Матеріали міжнар. науково-практичної конф. «Розвиток соціально-економічних систем в геоeкономічному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування», 11-12 травня 2017 року. – Т. : ФОП Паляниця В.А., 2017. – С. 75–77.
6. Пирожок О. С. Роль облікової політики на підприємстві та вимоги до неї / О. С. Пирожок, В. В. Войчишина // Наука й економіка. – 2016. – Вип. 1. – С. 28–32. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2016_1_7.
7. Піскунова Н. В. Принципи формування облікової політики та чинники впливу на її вибір / Н. В. Піскунова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка. – 2013. – Вип. 23. – С. 174–177. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_23_36.
8. Матрос О. М. Організаційні вимоги щодо формування облікової політики підприємства / О.М. Матрос // Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку : зб. наук. праць. – Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2014. – С. 52–56.

References

1. Polyvana L. Orhanizatsiia oblikovoi polityky pidpriemstva / L. Polyvana, A. Hubar // Bukhhalterskyi oblik i audyt. – 2015. – № 5. – S. 45–53.
2. Oblikova polityka pidpriemstva / T.M. Storozhuk. – Irpin : Natsionalnyi universytet DPS Ukrainy, 2015. – 240 s.
3. Maksimova V. F. Bukhhalterskyi oblik : pidruchnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv spetsialnosti «Oblik i audyt». – Odesa : ONEU, 2012. – 670 s.
4. Pashnina A. O. Oblikova polityka pidpriemstva yak osnovna skladova oblikovoho protsesu / A. O. Pashnina // Problemy teorii ta metodologii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu. Ser.: Bukhhalterskyi oblik, kontrol i analiz. – 2015. – Vyp. 1. – S. 341–350.
5. Dzordz T. I. Oblikova polityka pidpriemstva / T. I. Dzordz, A. I. Brykailo // Materialy mizhnar. naukovo-praktychnoi konf. «Rozvytok sotsialno-ekonomichnykh system v heoekonomichnomu prostori: teoriia, metodolohiia, orhanizatsiia obliku ta opodatkuвання», 11-12 travnia 2017 roku. – T. : FOP Palianytsia V.A., 2017. – S. 75–77.
6. Pyrozhok O. S. Rol oblikovoi polityky na pidpriemstvi ta vymohy do nei / O. S. Pyrozhok, V. V. Voichyshyna // Nauka y ekonomika. – 2016. – Vyp. 1. – S. 28–32. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2016_1_7.
7. Piskunova N. V. Pryntsy py formuvannya oblikovoi polityky ta chynnyky vplyvu na yii vybir / N. V. Piskunova // Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Ekonomika. – 2013. – Vyp. 23. – S. 174–177. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_23_36.
8. Matros O. M. Orhanizatsiini vymohy shehodo formuvannya oblikovoi polityky pidpriemstva / O.M. Matros // Suchasni tendentsii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku ahropromysloвого vyrobnytstva Ukrainy v konteksti intehratsii u svitovu ekonomiku : zb. nauk. prats. – Nizhyn : PP Lysenko M.M., 2014. – S. 52–56.

Рецензія / Peer review 07.11.2018 Надрукована / Printed: 10.12.2018
Рецензент: д. е. н., проф. Нижник В. М.